

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi Istanbul University Journal of Women's Studies

Başvuru: 15.02.2019
Revizyon Talebi: 18.04.2019
Son Revizyon: 24.06.2019
Kabul: 19.08.2019

DERLEME MAKALE / REVIEW ARTICLE

Faustina'nın Kızları / *Puellae Faustinianae*

Girls of Faustina / *Puellae Faustinianae*

Aliye EROL-ÖZDİZBAY¹

Öz

Bu makalenin konusunu Roma imparatoru Antoninus Pius'un karısı, I. Faustina'nın ölümünün ardından onun anısına kurduğu, kimsesiz ve yardıma muhtaç kız çocuklarına yardım etmeyi amaçlayan bir hayır kurumu veya vakıf olarak nitelendirebileceğimiz *Puellae Faustinianae* (Faustina'nın Kızları) ve onunla ilişkili olarak basılan sikkeler oluşturmaktadır. Roma İmparatorluk Tarihi'nde "evlat edinilen imparatorlar" dönemi olarak bilinen dönemin dördüncü imparatoru olan Antoninus Pius, MS 138-161 yılları arasında Roma imparatorluğu yapmıştır. İmparator olmadan önce, MS 135/6'te Batı Anadolu'daki Asia Eyaleti'nin valiliğini (*proconsul*) de yapan Antoninus Pius, 51 yaşındayken, Hadrianus tarafından evlat edinilmiş ve onun ölümünün ardından da imparator olmuştur. İmparatorluğu Roma'dan yönetmeyi tercih eden Antoninus Pius, Hadrianus gibi seyahatlere çıkmamıştı. Kamu harcamaları, sosyal faaliyetler ve Roma'daki imar faaliyetlerinin arttığı Antoninus Pius Dönemi genel olarak bir barış dönemi olarak kabul edilir. İmparatorluğu'nun üçüncü yılında ölen karısı I. Faustina'nın yasını uzun yıllar tutmuş ve bir daha evlenmemiştir. Pek çok yolla I. Faustina'nın anısını yaşatmaya çalışan Antoninus Pius, imparatoriçenin adıyla ve anısına yoksul kız çocuklarına yardım etmeyi amaç edinen bir tür hayır kurumu olan *Puellae Faustinianae*'yi kurmuştur. Faustina'nın yaşarken, pek çok yoksul insana çocuklarının eğitimini sağlayıp ihtiyaçlarını karşılayacağına dair söz verdiği bilinmektedir. İmparatoriçenin ölümünün ardından oluşturulan bu yeni kurum, hali hazırda var olan ve yoksul çocukların devlet hazinesinden sağlanan bir ödenek ile beslenmesi esasına dayanan *alimenta* sistemi ile benzerlikler gösterse de aynı değildi. *Puellae Faustinianae*'ye ilişkin en önemli kaynağımızı da Roma sikkeleri oluşturur. Antoninus Pius Dönemi'nde basılan Faustina'nın *posthumus aureus* ve *denarius*'larında bu hayırseverliğin ve cömertliğin halka duyurulduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler

Faustina, Antoninuslar, Vakıf, Kız Çocuklar, Alimenta, Sikke

Abstract

This paper examines the *Puellae Faustinianae*, the charity that Roman emperor Antoninus Pius established in memory of his wife, Faustina the Elder, after her death. The foundation which aimed to support the poor and orphan girls of Rome, will be discussed in the light of the coins. Antoninus Pius, the fourth emperor of the period known as "adoptive emperors" in the Roman Imperial History, ruled from 138 to 161 AD. Before becoming emperor, he served as proconsul of Provincia Asia in Western Anatolia in 135/6 AD. Antoninus Pius, at the age of 51, was adopted by Hadrian and became emperor after his death. Unlike his predecessor, Hadrian, he spent his long reign in Rome and did not travel in the provinces. The reign of Antoninus Pius, during which public spending, social and urban development activities in Rome increased, is regarded as a peaceful period. Antoninus Pius went into mourning for Faustina the Elder, who died in the third year of his reign, and he never remarried. The emperor, who tried to keep Faustina's memory alive in many ways, also created a kind of charity -*Puellae Faustinianae*- in the name and honour of the empress, to provide for poor and orphaned girls. Faustina the Elder was known as a generous empress. When she was alive, she promised many poor

¹ Sorumlu Yazar: Aliye Erol-Özdizbay (Doç. Dr.), İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul, Türkiye.
E-posta: aliyerol@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0003-2854-3704

people to provide for them and to help with the education of their children. This new institution, which was established after the death of the empress, was similar but not identical to the existing *alimenta* scheme, of monetary grants for children. The most important source of *Puellae Faustinae* is the Roman imperial coins. This imperial philanthropy and generosity was proclaimed to the public by Faustina's *posthumus aureus* and *denarius*, minted during the Antoninus Pius period.

Keywords

Faustina, Antonines, Charity, Girls, Alimenta, Coin

Yaşlı Faustina veya I. Faustina olarak da bilinen Annia Galeria Faustina, MS 90'lı yılların sonunda consul Marcus Annius Verus ve Rupilia Faustina'nın kızı olarak zengin ve soylu bir ailede dünyaya gelmiştir. Kökenleri İspanya'daki Ucubi'ye dayanan ailesinin muhtemelen Traianus ve Hadrianus'un ailesi ile akrabalık ilişkisi vardır (Burns, 2007, s. 141). I. Faustina MS 110 (?)'da Antoninus Pius ile evlenmiştir. Bu evlilikten doğan dört çocuğundan üçü erken yaşta hayatını kaybetmiş, sadece MS 130 civarında doğan ve annesiyle aynı adı taşıyan en küçük kızı Faustina yaşamış, daha sonra annesi gibi o da imparatoriçe olmuştur (Kienast, 2004³, s. 135-136; s. 141-142). MS 138'te Hadrianus'un evlat edindiği Antoninus Pius'un Roma tahtına geçmesiyle I. Faustina da "Augusta" unvanını alarak en yüksek mevkiye sahip Romalı kadın olmuştur. Fakat bundan kısa süre sonra, I. Faustina MS 140/1 yılında erken yaşta hayatını kaybetmiştir. Antoninus Pius'un, kendisinden 20 yıl önce ölen eşi Faustina'nın yasını uzun yıllar tuttuğu ve ardından yeniden evlenmediği bilinmektedir. Her ne kadar imparatorun tuttuğu yas derin ve gerçekçiye de Faustina'nın hatırası, Antoninus Pius'un *pietas*'a (aileye, devlete ve tanrılara bağlılık) dayanan imparatorluk politikasını da olumlu yönde etkilemiştir. Faustina, ölümünün ardından imparator tarafından "*consecratio*" ile "*diva*" unvanı alarak tanrıça mertebesine getirilmiş ve onuruna *Forum Romanum*'da bir tapınak inşa edilmiştir (Mattingly, 1948, s. 147 vd.; Bergmann ve Watson, 1999, s. 6 vd. ; Michels, 2018, s. 150 vd).¹ Antoninus Pius, Faustina'nın adına özel yarışmalar da düzenlemiştir ve Roma'daki dört *circus*'a da Faustina'nın heykeli dikilmiştir. Ayrıca masraflarını Antoninus Pius'un karşılayacağı Faustina'nın altın bir heykelinin diktirilmesi de senatoda onaylanmıştır (*HA*, Antoninus Pius s. 6,7,8; Burns, 2007, s. 146; Michels, 2018, s. 150 vd).

Tanrıça Faustina zerafet, geleneklere bağlılık ve evlilik kurumuna sadakat gibi özellikleri ile ideal Roma kadını temsil eden bir idol haline getirilmiştir. (Res.1) Onun ölümünden sonra adeta "yeniden doğan" bu imajı sikkeler, heykeller, değerli taşlar, duvar resimleri vasıtasıyla Romalıların gündelik hayatına nüfuz etmiştir. Ölümünün ardından yirmi yıl boyunca onun betimini taşıyan çok sayıda sikke basılmıştır

¹ Ayrıca Getty Museum koleksiyonunda yer alan Faustina portresi için bkz: <http://www.getty.edu/art/collection/objects/6553/unknown-maker-portrait-of-faustina-the-elder-roman-ad-140-160/?dz=0.5000,0.6354,0.44> (Son erişim tarihi Eylül 2018).

(Bergmann ve Watson, 1999, 6; Claes, 2015, s. 541).² Ölümünden sonra basılan sikkelerinin pek çoğunda çeşitli tanrıça betimlerine *AETERNITAS* lejandının eşlik ettiği görülür. Bu *AETERNITAS* lejandlı seriler, Faustina'nın tanrılar arasındaki sonsuz yaşamına bir gönderme yapıyor olmalıydı. Faustina'nın sikkelerinde sık sık betimlenen tanrıçalardan biri de Anadolu kökenli bir tanrıça olan Kybele'dir. (*RIC* III, 15; Burns, 2007, s. 145-146).

Res.1 I. Faustina (Getty Museum).

Kadınların toplumsal imajı ile uyumlu şekilde I. Faustina ve II. Faustina'nın sikkelerinde Antoninuslar Dönemi boyunca önemli bir yoğunluk gözlemlenir. Antoninuslar Dönemi İmparatorlarının insancıl politikası sikke tipleriyle desteklenmiş, imparatoriçelerin imajı ve imparatorluk politikası arasındaki bağlantı vurgulanmıştır. Roma imparatorluk dönemi sikkeleri içinde özellikle I. Faustina adına basılan sikkelerde olağanüstü bir yoğunluk ve sikke tiplerinde çeşitlilik söz konusudur. Faustina'nın ölümünün ardından sikke basımı Antoninus Pius'un egemenliği boyunca devam etmiş, hatta imparatorun MS 161'deki ölümünden sonra Marcus Aurelius'un Caesarlığı döneminde de Faustina sikkeleri darp edilmiştir (Dell'Oro D'Amico, 2017, s. 727; Michels, 2018, s. 167 vd.).

Heykellerinde ve sikkeler üzerindeki portrelerinde I. Faustina oval yüzü, düz kaşları, kısmen göz kapakları kapalı badem şeklinde gözleri, nispeten büyük hafif kancalı burnu, yuvarlak dudakları ve yuvarlak etli çenesi ile orta yaşlarda hoş görünlü bir kadın olarak betimlenir. Sikke portrelerinde özellikle kaygısız ve iyi huylu kişilik

² Ayrıca Mount Holyoke College Art Museum koleksiyonundaki Faustina portresi için bkz: <https://artmuseum.mtholyoke.edu/object/portrait-faustina-elder> (Son erişim tarihi Eylül 2018).

özellikleri ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. İmparatoriçenin ince örgüler veya buklelerin başı etrafında zarafetle toplandığı ve başın üzerinde yuvamsı bir topuz oluşturduğu kendine has saç stili de oldukça dikkat çekicidir (Kleiner, 1992, s. 278; Burns, 2007, s. 141-142; Özgan, 2013, s. 206 vd.).³ (Res.2)

Res.2 I. Faustina (Bruns 2007, s. 140).

Antoninus Pius, egemenliğinin sonuna kadar pek çok yolla, Faustina'nın anısını yaşatmaya çalışmıştır. Bunlardan biri de imparatoriçenin ölümünün ardından onun adıyla ve anısına kurduğu yoksul kız çocuklarına yardım etmeyi amaç edinen bir tür hayır kurumu/vakıftır (Michels, 2018, s. 151 vd.). Faustina'nın yaşarken, pek çok yoksul insana çocuklarının eğitimi sağlayıp ihtiyaçlarını karşılayacağına dair söz verdiği bilinmektedir. Fakat imparatoriçenin bu hayırseverliğini ve cömertliğini gösterebileceği kurumun ancak ölümünden birkaç yıl sonra oluşturulduğu "DIVA" unvanının yer aldığı sikkelerinden de anlaşılmaktadır (HA, Antoninus Pius s. 8; Stevenson, 1964, s. 669). Bu yeni oluşturulan kurum, hali hazırda var olan ve yoksul çocukların devlet hazinesinden sağlanan bir ödenek ile beslenmesi esasına dayanan *alimenta* sistemi ile benzerlikler gösterse de tamamıyla aynı değildir (Levick, 2014, s. 104).

İtalya'nın çeşitli bölgelerinde görülen ve MS 1. yüzyılın ortalarından itibaren olasılıkla Nerva Dönemi'nde ortaya çıkan ve Traianus tarafından geliştirilip devam ettirilen *alimenta* sistemine göre, toprak sahipleri vasıtasıyla yerel olarak idare edilen bir imparatorluk kasasından alınan borçların faizi yoksul özgür kız ve erkek çocuklarını desteklemek için kullanılmaktaydı (Duncan-Jones, 1964, s. 123 vd; Levick, 2014, s. 104 vd.; Rawson, 2003, s. 60).

³ Özgan'a göre, Faustina heykelleri gözlerindeki hüznün ifadesi ve hareketsiz yüz hatları sebebiyle neredeyse "ruhsuz" olarak yorumlanabilecek portre özellikleri göstermektedir. Yaşlı Faustina'ya ait portrelerin hepsi aynı özellikler gösteremeyebilirdi, özellikle saç düzeninde ufak farklılıklar görülebilmektedir. Ayrıntılı olarak bkz. Özgan, 2013, s. 206-207.

Res. 3 Traianus Sikkesi (CNG 84, 1016).

Traianus'un çocukları koruyup destekleyen politikaları, onu imparatorluğun, vatandaşlarının ve çocukların evrensel babası konumuna getirmiştir. Yetişkinlere ve çocuklara verilen sadakalarla başlayan bu imajını özenle inşa ederek *pater patriae* (vatanın babası) unvanını almıştır. Bu bağlamda gerçekleştirdiği en önemli işlerden biri de çocuklara yardım için oluşturulan *alimenta* sistemini geliştirmesi olmuştur. Bu sistemin, imparatorluk sanatı ve sikkeler gibi çeşitli iletişim araçlarında, yasalar ve yönetimde yansımalarına rastlanmaktadır (Rawson, 2003, s. 60; Dürüşken, 2011, s. 225-6). Traianus Dönemi'nde basılan bazı sikke serilerinde betimlenen çocuk figürleri ile Traianus'un baba ve koruyucu rolünün vurgulanması *alimenta* sistemini her kesimden halka duyurmuştur (Rawson, 2001, s. 28 vd.). Örneğin bronz sikkelerinin arka yüzünde, *curul* sandalyesi üzerinde oturan Traianus, sol elinde bir asa tutarken sağ elini karşısında ayakta duran Italia personifikasyonuna uzatmış halde betimlenmiştir. Italia personifikasyonu sağ eliyle yanında duran çocuğu tutarken, sol elinde başka bir çocuğu taşımaktadır. Kesim çizgisinin altında, *ALIM(enta) ITAL(iae)* lejandı yer alır (RIC II, 278, no. 461; CNG 84, 1016)⁴. (Res.3) Bu sahne, imparatorun cömertliğini ve çocuklarıyla birlikte bir anne figürü olarak kişileştirilen İtalya'nın esenliğini temsil eder. Çocuklar, sadece sınırları koruyan askerler, memuriyet görevlerinde bulunan vatandaşlar veya üretime katılan iş gücü olarak değil, Roma yerleşimlerini dolduranlar ve üzerinde çalışanlar olarak İtalya'nın geleceğini sembolize etmekteydiler (Rawson, 2003, s. 61). Altın bir *aureus* üzerinde ise Traianus ayakta betimlenmiştir. Sol elinde rulo tutan imparator, sağ elini karşısında duran bir kız bir erkek iki çocuğa uzatmaktadır. Kesim çizgisinin altında yine *ALIM(enta) ITAL(iae)* lejandı görülür (RIC II, 250, no. 93; NAC 59, 1951)⁵. (Res.4)

⁴ CNG84,1016: <http://www.coinarchives.com/a/openlink.php?l=356030|635|1016|ac6850cedc0f5f551500cb1cc38fdeaa>

⁵ NAC 59, 1951: <http://www.coinarchives.com/a/openlink.php?l=405306|725|1951|8b7f2af4f506f167bb98bf930bcc5d8f>

Res. 4 Traianus Sikkesi (NAC 59, 1951).

Çocuklar MS 2. yüzyıl boyunca imparatorluk ideolojisinin ve Roma'nın kültürel sembolizminin önemli bir parçası olmaya devam etmişlerdir. Traianus gibi çocuk sahibi olmayan bir imparator *pater patriae* unvanını alabiliyor, çocuksuz bir imparatoriçe nitelik ve sıfatlarıyla Romalı kadınların örnek aldıkları bir rol model haline gelebiliyordu. Kamusal alandaki bu çocuk imgesi, Traianus'tan sonra tahta geçen imparatorlar döneminde de devam etmiştir (Rawson, 2003, s. 61-63). Hadrianus ve Antoninuslar Dönemi'nde mutlu ve bereketli bir dönem yaşandığını ifade etmek için *felicitas temporum* ve *fecunditas* terimlerinin önemli unsurlar haline geldiği görülmektedir. Bu dönem özellikle köleler ve kadınlar yararına yasal hakların genişletildiği ve özellikle de çocukların önem kazandığı bir dönem olmuştur (Rawson, 1999, s. 225 vd). Antoninus Pius, ölen karısı Faustina'nın onuruna oluşturduğu *Puellae Fastiniae* adlı hayır kurumu da yoksul çocuklara yardım etmeyi amaçlayan *alimenta* sisteminin bir nevi devamıdır (Rawson, 2003, s. 61-63).

Antoninus Pius, bu kurum ile *alimenta*'dan farklı olarak evlenme çağına ulaşana kadar -muhtemelen 12 veya 14 yaşına kadar- sadece kız çocuklarına özel bir destek sağlamıştır. Potansiyel asker olmadıklarından kız çocuklarına yapılan hibeler daha az ve sınırlıdır. Artık toprak sahiplerine sorumluluk yüklenmiyor, bağışlar sadece Roma kenti ile sınırlandırılıyordu (Levick, 2014, s. 105).

Yoksul ve kimsesiz kız çocuklarına yapılan yardımın niteliği tam olarak bilinmese de, Faustina'nın onuruna ücretsiz eğitim hakkı kazandıkları kesin olarak söylenebilir. Praeneste'de bulunan bir yazıtta, inşa ettirilen Serapis Tapınağı ile birlikte "Faustina okulu" ifadesi de geçmektedir. Bu "okul", "Faustina'nın Kızları" için bir eğitim merkezi olabileceği gibi II. Faustina'nın himayesinde hoşça vakit geçirilebilecek sosyal bir dernek de olabilirdi. Ayrıca Miletos'ta I. Faustina onuruna kentin önde gelenleri tarafından, eğitim kurumu işlevi de taşıyan bir *gymnasium* inşa ettirildiği bilinmektedir (Levick, 2014, s. 132-133). *Puellae Faustinae*'in kız çocuklarına sağladığı ücretsiz eğitim hakkının yanı sıra, finansal destek ve belki de imkanları kısıtlı genç kadınlara çeyiz yardımı yaptığı da iddia edilebilir (Bruns, 2007, s. 146).

Roma imparatorları, geniş kitlelerle iletişimlerini sağlayan sikkelerin propaganda gücünün farkındaydı. Tüm eyaletlerde yöneticisinden tarım işçiliği yapan köylülere

kadar herkesin her gün kullandığı sikkeler üzerindeki betimlemeler sayesinde İmparatorlar istedikleri mesajları halka iletebiliyorlardı. Roma sikkelerinin arka yüzlerindeki betimlemelerin büyük bir çoğunluğunu bu şekilde, imparatorun başarıları, cömertliği ve bilgeliği ile ilgili mesajların verildiği propaganda tipleri oluşturmaktadır (Sear, 2002, s. 56). Yukarıda sözü edilen Traianus Dönemi sikkelerinde görülen *alimenta* sistemine ilişkin tipler buna örnek olarak gösterilebilir. Traianus'tan sonra tahta çıkan Hadrianus'un sikkelerinde de imparatorun cömertliğini vurgulayan çeşitli tiplerin seçildiği görülmektedir. *Puellae Faustinianae*'a ilişkin en önemli kaynağımızı da Roma sikkeleri oluşturur. Antoninus Pius Dönemi'nde basılan Faustina'nın *posthumus aureus* ve *denarius*'larında bu hayırseverliğin ve cömertliğin halka duyurulduğu görülmektedir.

Res. 5 I. Faustina Sikkesi (Gorny&Mosch 219, 418).

Bu vakıfla bağlantılı olarak basılan sikkeler üzerinde, Antoninus Pius yanında Faustina ile birlikte bazen onlara getirilen kimsesiz kızları kabul ederken, bazen sözleşme belgesini hazırlarken, bazen de yanındaki kâtime vakfın kurallarını dikte ederken görülmektedir (*RIC* III, 16). Roma darphanesinde MS 140-161 yılları arasında Antoninus Pius Dönemi'nde, *Puellae Faustinianae* temalı altın (*aureus*) ve gümüş (*denarius*) sikkeler basılmıştır. Ön yüzde Faustina'nın büstü *DIVA AVG FAVSTINA* lejandıyla birlikte betimlenmiştir. Arka yüzlerde ise *PVELLAE FAVSTINIANAE* lejandı ve kızların bu vakfa kabul edilme sahneleri yer almaktadır. Bu serilerden birinin arka yüzünde; muhtemelen imparatoriçenin tapınağı olduğu düşünülen iki katlı bir binanın birinci katında Antoninus Pius, ayakta sağa dönük ve elinde bir rulo tutar vaziyette resmedilmiştir. Karşısında bir masanın başında oturan sola dönük bir adam ve onun omzuna dayanmış ayakta ikinci bir figür (büyük olasılıkla Faustina) görülmektedir. Zemin katta soldan sağa sırasıyla; kucaklarında çocuklar ile üç kadın, kollarında bir çocuk tutan bir adam, bir genç kız ve kucağında bir çocuk bulunan ikinci bir adam betimlenmiştir (*RIC* III, 74, no. 397-398; Gorny&Mosch 219, 418)⁶. (Res.5) Bu sahne kâtiplere vakfın kurallarını dikte eden imparator olarak yorumlanabileceği gibi bağışlarını almaya gelen kızlar ve anneleri ile ödeme memurlarına emir veren imparator betimi olarak da açıklanabilir. Başka bir *denarius* serisinin arka yüzünde ise, yüksek bir

⁶ Gorny&Mosch 219, s. 418: <http://www.coinarchives.com/a/openlink.php?l=643447|1183|418|e2162171720ff5570d9854751879709e>

platform üzerinde sola dönük halde oturan Antoninus Pius ve yanında ayakta Faustina betimlenmiştir. Faustina karşılarında duran adamın onlara doğru uzattığı kız çocuğunun elini tutmaktadır. Platformun altında ise bir adamın ikinci bir kız çocuğunu öne doğru ittiği görülmektedir (*RIC* III, 75, no. 399 (a); *NAC* 54, 1157)⁷. (Res.6)

Res. 6 I. Faustina Sikkesi (*NAC* 54, 1157).

Dell’Oro D’Amico bu konuyla ilgili çalışmasında, Antoninus Pius’u *Puella Faustiniana*’yi kurmaya ve sikkeler vasıtasıyla imparatoriçenin annelik ve koruyuculuk rollerinin görsel bir propagandasını yapmaya iten motivasyonun ne olduğunu detaylı olarak sorgulamıştır. Demografik, toplumsal ve ekonomik çok yönlü etkenler söz konusu olsa da esas itibariyle imparatorların hayırseverliğiyle, imparatorluk kadınlarının faaliyetlerinin uyumunu vurgulayan imparatorluk politikasının bir sonucu olduğunu ifade eder. Faustina adına basılan sikkelerin arka yüz tipleri incelendiğinde de Iuno, Vesta, Pietas, Providentia, Fortuna gibi tanrıça ve personifikasyonların arasında Antoninus Pius’un politikalarına (halka buğday dağıtımı gibi) uygun olarak Ceres tipinin yoğunluğu göze çarpar (Dell’Oro D’Amico, 2017, s. 728). Ayrıca Antoninuslar Dönemi imparatoriçelerin zenginliğinin kaynağı olarak aile üyeleriyle olan bağlarına da dikkat çeken Dell’Oro D’Amico, tuğla damgalarından imparatorluk hanedanı üyelerinin tuğla üretim faaliyetleriyle ilişkilerini örnek göstermiştir. Antoninuslar’ın politik gücünün kadınların da dahil olduğu birkaç kişinin elinde toplanan ekonomik temele dayandığını ve önemli bir gelir kaynağı oluşturan bu büyük servetin, iktidar sahipleriyle müzakere sağlayan imparatoriçelerde yoğunlaştığını dile getirir (Dell’Oro D’Amico, 2017, s. 729).

Antoninus Pius’un evlat edindiği ve “beş iyi imparator”un sonuncusu olan Marcus Aurelius ile evlenen II. Faustina annesinden sonra, Roma’nın yeni imparatoriçesi olmuştur. II. Faustina, gücünün zirvesinde bir Roma imparatorunun kızı olarak görkem ve büyük ölçekli olayların ortasında büyümüştür. Babasının ciddiyet ve görev aşkı, annesinin zarafet ve iyimser yapısı ona da yansımıştır. Günümüze ulaşan portrelerinden, güzel ve neşeli bir kadın olduğu; bukleli, dalgalı veya örgülü saç tutamlarının başın arkasında topuzla bir araya getirildiği en az dokuz farklı saç stili kullandığı

⁷ *NAC* 54, 1157 : <http://www.coinarchives.com/a/openlink.php?l=351270|628|1157|94208140d311d90ef0e61c62bf05d9de>

anlaşılmaktadır (Burns, 2007, s. 156). (Res.7) Pek çok antik kaynakta zina yapan, vatan haini hatta katil gibi sıfatlarla kötü özellikleri sıralansa da modern tarihçilere göre bazı özellikleri abartılmış ve imparatoriçeye haksızlık yapılmıştır. Antik yazarların aksine, Faustina kocası Marcus Aurelius tarafından, “itaatkâr, sevgi dolu ve içten” olarak tarif edilmiştir (Burns, 2007, s. 171).

Res. 7 II. Faustina (Bruns, 2007, s. 154)

Puellae Faustinianae, I. Faustina ile Antoninus Pius'un kızı II. Faustina'nın (Genç) adıyla Marcus Aurelius Dönemi'nde de devam ettirildiği anlaşılmaktadır. Marcus Aurelius ve II. Faustina'nın kızları Lucilla 16 yaşına geldiğinde Marcus Aurelius'la ortak imparatorluk yapan Lucius Verus'la evlendirildi. Bu evlilik onuruna hem kız hem erkek çocuklar için yeni bir sistem kuruldu. Halka buğday dağıtım listelerine kız ve erkek çocukların da adı yazılmıştır (HA, Marcus Aurelius, 7; Duncan-Jones, 1982, s. 319, d.n.1; Rawson, 2003, s. 63; Levick, 2014, s. 105). Severus Alexander da kendinden önceki imparatorların yaptıklarını örnek olarak annesi Iulia Mamaea onuruna, *Mamaeani* ve *Mamaeanae* adını verdiği kız ve erkek çocuklara yardım kurumu kurdu muştur (HA, Alexander Severus. 57.7).

İmparatoriçelerin kendileri onuruna oluşturulan bu kurumlarla kişisel olarak bağlantıları bulunmamasına rağmen, imgeleri sikkeler ve bazı rölyefler üzerinde sembolik olarak betimlenmişlerdir. I. Faustina'nın sikkeleri üzerinde bu hayır kurumu ile ilişkili tip ve yazıya rastlanmasına rağmen Marcus Aurelius Dönemi'nde, II. Faustina için yeniden organize edilen *Puellae Faustinianae*'a doğrudan işaret eden sikkeler bastırılmamıştır. Ancak Roma'daki Villa Albani'de bulunan ve Marcus Aurelius Dönemi'ne ait olduğu düşünülen mermer kabartmalı bloklar üzerinde *Puellae Faustinianae* kayıt töreni olduğu düşünülen bir sahnede iki kadının başkanlık ettiği genç kızların geçiş alayı betimlenmiştir. Sahnede betimlenen bu iki kadın Genç Faustina (II. Faustina) ve Lucilla olmalıdır (Rawson, 2001, s. 37). (Res.8)

Res. 8 Villa Albani'deki mermer bloklar (Rawson, 2001, 37).

MS 2. Yüzyılda Roma İmparatorluğu'nda aileyi öne çıkaran imparatorluk politikası ve anne-kız vurgusu imparatorluk kadınlarının görünürlüğünü de arttırmıştır. Marciana ve I. Matidia, I. Matidia ve kızları Sabina ile II. Matidia, I. Faustina ve II. Faustina, II. Faustina ve Lucilla bu dönemin yakın anne-kız ilişkilerinde göze çarpan örneklerdendir. İmparatorluk kadınları, kendi kızları dışındaki kızlarla da bağlantı içindeydiler. Genç Matidia'nın Marcus Aurelius'un kızlarını sahiplenmesi ve anne-kız Faustina'ların kızlara yardım işleriyle ilgili olmaları buna en iyi örnektir.⁸

Romalı kadınların hayırseverliği; kamu binalarının inşası, genişletilmesi veya onarılması ve kamu yararına vakıfların kurulması gibi gündelik yaşamın pek çok alanında kendini göstermekteydi. Pek çok varlıklı kadının *Puellae Faustinianae* modelinde vakıflar kurarak ihtiyaç sahibi çocuklara yetişkinliklerine kadar yardım dağıttığı bilinmektedir. Mesela MS 2. Yüzyılın sonlarında Caelia Macrina adlı bir kadın oğlunun anısına her ay 100 *pueri* (erkek çocuk) ve 100 *puellae* (kız çocuk) için yardım dağıtmayı amaçlayan bir program oluşturmuştur. Yardımlar cinsiyete göre değişmekteydi, erkek çocuklara 16 yaşına kadar 5 *denarius*, kız çocuklara ise -muhtemelen erken yaşta evlendirildikleri için- 14 yaşına kadar 4 *denarius* ödenmekteydi. Bunun yanı sıra, kız çocuklara erkek çocuklardan daha çok veya sadece kız çocuklara yardım yapılan örnekler de bilinmektedir (Cao, 2010, s. 205 vd; Caldelli, 2015, s. 599-600). Traianus'un yeğeni Matidia da *Variani alumni* adıyla kız ve erkek çocuklara yardım kurumuna kişisel servetinden yüklü bir miktar bağışlamıştır (Duncan-Jones, 1982, s. 228, d.n. s. 637; Hemelrijk, 2005, s. 303, d.n. s. 103).

Sonuç olarak, Roma İmparatoru Antoninus Pius'un MS 140/1 yılında ölen eşi I. Faustina'nın onuruna kurduğu *Puellae Faustinianae* adlı hayır kurumu detaylı bir şekilde ele alınmış; Faustina sikkelerindeki ilgili lejand ve betimlemeler incelenmiştir. Her ne kadar *Puellae Faustinianae* ile ilgili bilgiler ve ayrıntılar sınırlı olsa da

⁸ Boatwright, 2017. (<https://classicalstudies.org/annual-meeting/148/abstract/imperial-mothers-and-daughters-second-century-rome>) (Son erişim tarihi Mart 2019).

Marcus Aurelius Dönemi'nde de devam ettirildiği anlaşılmaktadır. Bu hayır kurumu, İmparatorluk kadınlarının kamu yararı için özel bağışlara dayanan hayırseverlik sisteminin gelişimine katkısını ve ekonomik kapasitelerini kullanmalarını göstermesi bakımından büyük bir önem taşımaktadır. MS 2. yüzyılda hanedan mensubu anneler ve kızları kadınların toplumdaki görünürlüğünü arttırmış; İmparatoriçeler kendi kızları dışında yardıma muhtaç kızlarla da ilgilenmişler ve bu tarz hayır kurumları vasıtasıyla özellikle kız çocuklarına destek sağlamışlardır. Ayrıca İmparatoriçeleri örnek alan pek çok varlıklı Romalı kadının da çocuklara yönelik hayır işleri ile uğraştığı anlaşılmaktadır. Roma toplumunda kadının görünürlüğünün artmasıyla İmparatoriçelerin hanedanlarının gücünü sağlamlaştırması ve sürdürmesi konusundaki belirleyici rolü de dikkat çekmektedir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almamıştır.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

HA *Historia Augusta*, Volume I. (çev. D. Magie). LOEB Classical Library, 1922.

C. Koyuncu. "Scriptores Historiae Augustae: Roma İmparatoru Antoninus Pius'un Çevirisi" *Archivum Anatolicum (ArAn) 11/1*, 2017, 111-128.

Modern Kaynaklar

Bergmann B., ve Watson W.M. (1999). *The Moon and the Stars. Afterlife of Roman Empress*, Mount Holyoke College Art Museum.

Boatwright, M.T. (2017). *Imperial Mothers and Daughters in Second-Century Rome* [Öz]. Society for Classical Studies. Annual Meeting 148, 2017. Bildiri Özeti. Erişim adresi: (<https://classicalstudies.org/annual-meeting/148/abstract/imperial-mothers-and-daughters-second-century-rome>)

Burns J. (2007). *Great Women of Imperial Rome. Mothers and Wives of the Caesars*, Routledge, London and New York 2007.

Caldelli M. L. (2015). Women in the Roman World. In C. Bruun-J. Edmondson (Eds.), *The Oxford Handbook of Roman Epigraphy*, Oxford, 582-604.

Cao I. (2010). *Alimenta: il racconto delle fonti*, Padua.

Claes L. (2015). Levick (B.M.). Faustina I and II: Imperial Women of the Golden Age (2014). *Classical Review* 65 (2), 539-541.

Dell'Oro D'Amico, F. (2017). Le Puellae Faustinianae nella monetazione di età antonina. In M. Caccamo Caltabiano (Ed.) *XV International Numismatic Congress. Taormina 2015, Proceedings II*, Roma-Messina, 727-732.

Duncan-Jones, R. (1964). The Purpose and Organisation of the Alimenta. *Papers of the British School at Rome* 32/ November, 123-164.

Duncan-Jones, R. (1982). *The Economy of the Roman Empire* (2.baskı).

Dürüşken, Ç. (2011). Genç Pilinius'un Mektupları Işığında Roma Yaşamından Kesitler. *Anadolu Araştırmaları* 15, 215-230.

- Hemelrijk, E. A. (2005). *Matrona Docta. Educated Women in the Roman Elite from Cornelia to Julia Domna*, Taylor&Francis e-Library.
- Kienast, D. (2004³). *Die römische Kaisertabelle. Grundzüge einer römischen Kaiserchronologie*. WBG, (3. Baskı).
- Kleiner, D. E. (1992). *Roman Sculpture*, Yale University Press.
- Levick, B. (2014). *Faustina I and II: Imperial Women of the Golden Age*, Oxford.
- Mattingly, H. (1948). The Consecration of Faustina the Elder and Her Daughter. *The Harvard Theological Review*, Vol. 41., No.2, 147-151.
- Michels, C. (2018). *Antoninus Pius und die Rollenbilder des römischen Princeps*, De Gruyter, Berlin/Boston.
- Özgan, R. (2013). *Roma Portre Sanatı II*, Ege Yayınları, İstanbul.
- Rawson, B. (1999). The Iconography of Roman Childhood. B. Rawson -P. Weaver (Eds), *The Roman Family in Italy. Status, Sentiment, Space* Oxford, 204-232.
- Rawson, B. (2001). Children as Cultural Symbols: Imperial Ideology in the Second Century. In S. Dixon (Ed.) *Childhood, Class and Kin in the Roman World*, Routledge 21-42.
- Rawson, B. (2003). *Children and Childhood in Roman Italy*, Oxford University Press.
- RIC II. Mattingly, H. – Sydenham, A. *The Roman Imperial Coinage. Vol. II Vespasian to Hadrian*, London 1926. 1968 (Reprinted).
- RIC III. Mattingly, H. – Sydenham, A. *The Roman Imperial Coinage. Vol. III Antoninus Pius to Commodus*, London 1930. 1968 (Reprinted)
- Sear, D. (2002). *Roman Coins and their Values. Vol. II*, Spink London (Yeni baskı)
- Stevenson, S.W. (1964). *Dictionary of Roman Coins, Republican and Imperial*. London

Müzayede Katalogları ve Online Kaynaklar

- CNG. Classical Numismatic Group. LLC. London-Lancaster.
- Coin Archives. <https://www.coinarchives.com>
- Getty Museum. <http://www.getty.edu/art/collection/>
- Gorny & Mosch. Gorny & Mosch Giessener Münzhandlung, München.
- Mount Holyoke College
- Art Museum. <https://artmuseum.mtholyoke.edu>
- NAC. Numismatica Ars Classica NAC AG, Zürich.